

K historii loutkových divadel v Jeseníku po roce 1945

Město Jeseník bylo stejně jako celé území stejnojmenného okresu osídleno do roku 1945 z převážné většiny německým obyvatelstvem. Toto obyvatelstvo zde vedlo svůj kulturní život, byly mezi ním zakořeněny různé místní zvyky a tradice. Vše bylo náhle zpřetrháno po roce 1945, kdy bylo původní německé obyvatelstvo nuceně vysídleno a tím se ze zdejšího regionu zcela vytrácí původní kultura. Téměř paralelně s vysídlováním původních obyvatel sem přicházeli noví osídlenci z různých koutů nejen tehdejší republiky, ale i Evropy (tzv. reemigranti), kteří si s sebou přiváželi ze svého původního domova zvyky a tradice a také uměleckou tvořivost. Ačkoli život v pohraničí nebyl v této poválečné době nijak jednoduchý a klidný, přesto si lidé byli schopni najít čas a hlavně sílu na činnost v různých nově zakládaných souborech. Vedle řady hudebních či tanečních souborů tak vznikla rovněž celá řada ochotnických divadel a stranou nezůstávala ani divadla loutková. Slibný vývoj však narušil nástup nového komunistického režimu v roce 1948, který svobodnému kulturnímu životu rozhodně nepřál. Už v březnu tohoto roku byl přijat nový divadelní zákon, který ve své podstatě existenci samostatných souborů, ochotnických i loutkářských, prakticky vyloučil. Řada souborů tak spíše nedobrovolně ukončila svou činnost a ostatní zbylé soubory musely začít fungovat pod hlavičkou nějakého zřizovatele organizovaného v rámci Národní fronty. Většinou se jednalo o Československý svaz mládeže (ČSM), závodní kluby Revolučního odborového hnutí (ZK ROH) či Osvětové besedy. Tato opatření ze strany režimu ovšem přinášela do jisté míry i výhody v podobě zajištění zázemí pro činnost těchto souborů a také možnost ekonomické podpory. Činnost souborů podléhala pochopitelně stranickému dozoru a nebylo nic neobvyklého, že se do jejich repertoáru dostávala zvláště v 50. letech i vystoupení agitačního charakteru.¹

V samotném městě Jeseníku vzniklo po roce 1945 vícero loutkářských souborů, existence řady z nich byla vázána na školní prostředí. Již v roce 1945 tak zakládá na zdejší měšťanské škole učitel Hons soubor vystupující s marionetami.² Bohužel mu nebylo dopřáno dlouhého trvání, neboť v roce 1948 je zmíněný pedagog přeložen na jiné působiště a činnost souboru byla následkem toho ukončena. Marionetové divadlo bylo provozováno v 1. polovině 50. let také při ČSM a mezi lety 1957–1967 působilo a hrálo loutkové divadlo v trochu nezvyklém prostředí, a to v budově vlakového nádraží. V roce 1957 vzniklo loutkové divadlo hrající především s marionetami pod vedením Karla Weimanna, v jehož souboru účinkovali děti i dospělí. Toto divadlo mělo svou domovskou scénu v dnes již zbořeném domě v Průchodní ulici nedaleko pošty. Snad největším úspěchem souboru bylo vystoupení s hrou nazvanou *Pohádka lesa* na krajském loutkářském festivalu konaném ve Šternberku v roce 1959. Divadlo ukončilo svou činnost deset let po svém vzniku, tedy v roce 1967.³ Jeho rekvizity pak ležely dlouho na půdě jesenického divadla, než je začal pro svou činnost užívat nově vzniklý amatérský loutkářský soubor na konci 70. let, kterému se s jeho hrami podařilo dosáhnout skutečně nevídaných úspěchů. A to byl loutkářský soubor Skřítek.⁴

Historie tohoto souboru se začala psát v červnu roku 1978.⁵ Jeho prvním vedoucím se stal Miroslav Kadlec, který již předtím působil ve zmiňovaném Weimannově divadle. Zázemí našel tento nově vzniklý soubor v budově dnešního Divadla Petra Bezruče (dříve Osvětová beseda), kde mohl využívat jeviště s hledištěm, dále klubovnu a sklad. Zpočátku se však museli jeho členové vypořádat s množstvím různých obtíží. V první řadě bylo nutné utřídit a dle potřeby opravit rekvizity užívané dříve Weimannovým souborem. Dále se členové museli naučit zvládat umění hry s loutkami. Všichni byli vesměs úplní začátečníci, a proto této přípravě bylo třeba věnovat značnou pozornost. Studovali příslušnou literaturu, kterou do Jeseníka přiváželi studující členové souboru z univerzitních knihoven, někteří členové odebírali časopis Československý loutkář. Cenné poznatky pak soubor získával exkurzemi u jiných loutkářských souborů, návštěvami krajských a celostátních loutkářských přehlídek a

rovněž tak i účastí na speciálních školících kurzech. Zdokonalování činnosti však brzdilo časté střídání jeho osazenstva, což ovšem soubor trápilo po celou dobu jeho existence.

Poprvé se soubor představil na veřejnosti hrou *Strašidlo Bublifuk* v roce 1979. Ještě v tom samém roce začal s přípravou nové hry na motivy knihy francouzského spisovatele Antoina de Saint-Exupéryho a stejně tak nazvané *Malý princ*. Tuto hru pak členové souboru sehráli i na okresní loutkářské přehlídce a dobře zvládnuté vystoupení jim otevřelo bránu na krajskou přehlídku. Té se však nemohl soubor zúčastnit kvůli chybějícímu povolení na provozování hry podle předlohy západního autora. Pro jeho členy tato překážka znamenala velké zklamání, ale od další práce je neodradila.

Každým rokem se snažili členové souboru nastudovat nové představení. Hráli hry nejen převzaté a upravené dle svých potřeb, ale časem se někteří pokoušeli i o svou vlastní tvorbu. K hraní užívali nejen „zděděné“ loutky-marionety, ale také další druhy loutek (maňásky, totemové loutky, kornoutové loutky a další), časem si vytvářeli i své vlastní, někdy až kuriózní loutky. Na počátku 80. let se zúčastnili členové souboru exkurze v Únanově na Znojemsku, kde fungoval loutkářský závod a odkud také pocházely loutky původního Weimannova divadla vyrobené v 50. letech. Loutkáři ze Skřítku zde získali poznatky o výrobě loutek, které využili následně při tvorbě svých vlastních. Z tohoto podniku pak také objednali sadu již hotových loutek pro doplnění svého fundusu a další potřebný materiál pro vlastní výrobu. V některých hrách kombinoval soubor hru loutek s výstupy živého herce (tzv. živáčka). Živý herec se uplatnil ve hrách *Ježíško splněných přání* a *Pohádky na draka*, zde takto vystupovali hned dva herci v rolích kouzelníka a draka, přičemž postava draka zde byla ztvárněna i formou loutky. Z dalších her je možno uvést pásmo tří kratších pohádek o zvířátkách spojených do jedné hry pod názvem *Tři pohádky se zvířátky*. Soubor nastudoval také několik her, kde ústřední roli zaujímal postava Kašpárka. Tak se hrála *Kašpárkova dobrodružství*, *Kašpárkova satiriáda* či *Kašpárek v pekle*. Pro účely posledně jmenované hry byla vytvořena přenosná dekorace v podobě knihy zhotovené z rámu potažených pomalovaným plátnem, kdy se při jejím otevření či otočení „listu“ objevila dekorace pro jednotlivé scény znázorňující prostředí královské komnaty, lesa či pekla. V roce 1984 pak soubor představil svému publiku hru nazvanou *Půda plná pohádek*. Dva herci vzpomínali na půdě nad starým kufrem plným loutek na své dětství spojené s hraním loutkového divadla a tyto své vzpomínky realizovali za pomoci jednotlivých loutek postupně vytahovaných z tohoto kufru. V této hře byly využity dokonce i dětské hračky a loutky z vcelku netradičního materiálu-z kuchyňského nádobí (sítka, vařečky, naběračky). Další poměrně zvláštní loutky byly vytvořeny o několik let později pro hru *Pohádky na modré niti*, kde členové souboru vodili loutky v podobě velkých klobouků s namalovanými obličejí.

Bezesporu největších úspěchů dosáhl soubor v polovině 80. let. Tehdy se mu podařilo probojovat skrze okresní a krajskou přehlídku až na 34. ročník celostátní loutkářské přehlídky konaný tradičně v Chrudimi. Soubor přijel soutěžit s autorskou hrou představující formou pásma moravských písní jednotlivé etapy v životě ženy. Hra nesla název *Když já si zazpívám* a vystupovala v ní vlastně jen jedna členka souboru, a to Dobroslava Šibravová, která byla zároveň autorkou této hry. Po hudební stránce ji doprovázela Rafaela Drgáčová. Tímto vystoupením obě dámy natolik zaujaly porotu, že souboru bylo uděleno 1. místo a nadto ještě získal Cenu diváka. Pro amatérský soubor to byl jistě nečekaný úspěch, zároveň však důkaz, že jejich usilovná práce přináší své plody. O rok později, tedy v roce 1986, vystupoval soubor v Chrudimi znovu a opět s autorskou hrou z dílny D. Šibravové nazvanou *Dobry den, sluníčko*. Tentokrát se jednalo o pásmo tří kratších her o zvířátkách. Téhož roku se mohl soubor zúčastnit také mezinárodního loutkářského festivalu v rakouském Mistelbachu. Zde se představili s tolik úspěšnou hrou *Když já si zazpívám*.

A v tomtéž roce byl při tomto souboru založen i dětský soubor pod vedením D. Šibravové, čímž se ovšem její činnost v „dospěláckém“ Skřítku téměř zastavuje. O to více se

věnovala zodpovědně a precizně výchově mladých loutkářských talentů a její úsilí bylo korunováno úspěchem, když se v roce 1988 s hrou *Princezny na draka* jí vedený soubor proboujel až do celostátní soutěže v Kaplici.

Koncem 80. let opustil ze zdravotních důvodů funkci vedoucího Miroslav Kadlec a jeho místo zaujala Hana Tulisová. Její začátky v této roli však nebyly vůbec jednoduché. Přípravu nových her zkomplikovala na nějaký čas generální oprava divadelní budovy v roce 1989, která souboru znemožnila využívat v plné míře stávající prostory. Kvůli absenci zázemí přerušil svou činnost dětský soubor. Na samotném počátku 90. let pak ohrozil existenci souboru plán pronajmout jím využívané prostory pro zcela jiné účely. Tento plán nakonec realizován nebyl a členové souboru tak mohli nejen naplno využívat své dosavadní prostory, ale také se soustředit na nastudování nové hry, jmenovitě *Perníkové chaloupky*. V těchto zklidněných podmínkách byla obnovena i činnost dětského souboru. Děti nacvičily nové vystoupení nazvané *Brémští muzikanti*, krátce po jeho uvedení však činnost dětského souboru definitivně končí, a to v roce 1994. V roce 1996 se členům Skřítky opět podařilo po delším čase proboujet na celostátní soutěž do Chrudimi, tentokrát však porota jejich vystoupení nazvané *Tři pohádky se zvířátky* kladně neohodnotila. Soubor se v 90. letech navíc potýkal s postupným úbytkem členů. Situace došla nakonec tak daleko, že koncem roku 2003 se zbývající členové rozhodli existenci souboru ukončit. Veškeré rekvizity, kroniky i další písemný a fotografický materiál byl následně předán do sbírek Slezského zemského muzea v Opavě a jeho teatrologického pracoviště.⁶

Za dobu své pětadvacetileté existence sehrál loutkářský soubor Skřítek celou řadu představení nejen na své domovské scéně, ale také v prostorách škol, školek, na dětském oddělení v nemocnici, v městském parku, v muzeu a rovněž i v okolních obcích a městech. U příležitostech výročí jeho založení byly připravovány výstavy přibližující historii a úspěchy tohoto souboru a byly zde vystaveny i jednotlivé loutky a dekorace. Loutkářský soubor Skřítek zcela jistě zanechal výraznou stopu v moderních kulturních dějinách města Jeseníka a lze jen litovat, že mu osud nedopřál delší životnosti.

¹¹ GROWKA, Květoslav: *Podklady k místopisu českého ochotnického divadla v okrese Jeseník po roce 1945*. In: XII. Svatováclavské mezinárodní setkání v Jeseníku. Slezská lidová kultura a kultura lidu na Jesenicku. Jeseník 2012, s. 126; PRACNÁ, Sylva: *Loutkářství na severu Moravy a ve Slezsku po roce 1945 do současnosti (bývalé okresy Jeseník, Bruntál, Opava, Karviná, Frýdek-Místek a Město Ostrava)*. Časopis Slezského zemského muzea. Série B-vědy historické, 2004, 53, s. 72.

² Pojmem marioneta se označuje loutka ovládaná shora tenkými provázky.

³ PRACNÁ, Sylva: *Loutkářství na severu Moravy...*, opak. cit., s. 75–76.

⁴ Zhruba ve stejné době, kdy vznikl soubor Skřítek, vystupovalo v Jeseníku ještě loutkové divadlo pod vedením paní Jarmily Josefíkové. Činnost tohoto souboru však trvala jen krátce.

⁵ Název souboru Skřítek se začal užívat teprve až od roku 1981.

⁶ Historie loutkářského souboru Skřítek byla zpracována pro účely tohoto článku na základě studia kronik souboru uložených ve Slezském zemském muzeu v Opavě pod inventárními čísly GI 151/1 (kronika z let 1978–1983), GI 151/2 (kronika z let 1984–1986), GI 151/3 (kronika z let 1987–1992), GI 151/4 (kronika z let 1993–1996) a GI 151/5 (kronika z let 1997–2003), využito bylo rovněž výročního spisu *15 let loutkového divadla Skřítek při OB Jeseník* autora Miroslava Kadlece z roku 1993 uloženého v téže instituci pod inventárním číslem GI 152.